

Тема 3. Аналіз зобов'язань банку

1. Значення, інформаційне забезпечення і задачі аналізу зобов'язань банку.
2. Класифікація зобов'язань банку.
3. Аналіз депозитів комерційного банку.
4. Аналіз використання міжбанківського кредиту у формуванні ресурсів банку.
5. Аналіз ефективності формування та використання банківських ресурсів.

1. Значення, інформаційне забезпечення і задачі аналізу зобов'язань банку.

Аналіз зобов'язань банку проводиться в такій послідовності:

- 1) визначається загальний обсяг зобов'язань банку, їх частка в загальних пасивах і динаміка їх зміни за допомогою стандартних показників (абсолютний приріст, темп зростання та темп приросту);
- 2) аналізується частка окремих складових ресурсної бази (структура зобов'язань) у динаміці (вертикальний аналіз);
- 3) аналізуються окремі показники, що характеризують стабільність строкових депозитів, депозитів до запитання та міжбанківських кредитів;
- 4) визначається ступінь використання залучених та запозичених коштів;
- 5) контролюється дотримання банком нормативів обов'язкового резервування коштів на коррахунку в НБУ;
- 6) визначається раціональність формування ресурсної бази банку з позиції витратності та стабільності й намічаються окремі напрямки її оптимізації.

Переважну частину пасиву становлять зобов'язання банку.

Зобов'язання — це вимоги до активів банку на фіксовану суму коштів, яку він повинен сплатити у визначений час у майбутньому.

До зобов'язань банку належать:

- залишки на коррахунках банків;
- залишки на поточних рахунках клієнтів;
- депозити — строкові та до запитання;
- міжбанківські кредити, в тому числі й отримані від НБУ;
- залишки на рахунках обліку випущених банком боргових зобов'язань, що обертаються на ринку;
- кредиторська заборгованість.

Цілями аналізу залучених коштів є:

- визначення ролі кожного виду залучених коштів;
- оцінка ролі тенденції до збільшення чи скорочення коштів кожного із зазначених видів;
- формулювання загального висновку щодо політики управління залученими пасивами.

У процесі аналізу залучених коштів окремо розглядають депозити до запитання (у тому числі на коррахунках банків і кошти до запитання), строкові депозити, зокрема міжбанківські кредити і Депозити суб'єктів господарювання, вклади та депозити фізичних осіб. Ураховується інформація за базовий та звітний рік (період). При цьому за кожним видом залучених коштів визначаються ті з них, завдяки яким і виникло це зростання (зниження), формулюються висновки щодо того, чим воно було зумовлене.

Виходячи з дослідження динаміки структури залучених коштів, оцінюється якість менеджменту пасивів банківського сектору. З'ясовуються причини недостатнього використання резервів залучення коштів. Це можуть бути або об'єктивні причини (економічний стан держави, інфляційні очікування населення тощо), або низький рівень менеджменту банківського сектору.

Практика свідчить, що найпоширенішим недоліком банків, якого вони припускаються в ході залучення коштів, є інертний стиль керування пасивами, за якого практична діяльність банків зорієнтована не на перспективну ефективність, а на щоденне виживання (виконання

нормативів, «латання дірок» у балансі тощо). Ознакою такого стилю можуть бути відображені у балансі банку невиправдано високі темпи залучення міжбанківських кредитів.

Джерелом нормативно-правової інформації аналізу зобов'язань банку є:

- Правила організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України: затверджені Постановою Правління НБУ від 19.03.2003 № 124;
- Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001 № 368 (додаток В).

Звітна фінансова інформація включає:

- баланс та звіт про фінансові результати;
- примітки до фінансових звітів: 13. Кошти клієнтів, 14. Боргові цінні папери, емітовані банком, 15. Нараховані витрати до сплати, 16. Інші зобов'язання.

Звітна статистична інформація включає наступні форми:

- № 1Д «Баланс» (щоденна);
- № 10 (місячна) «Оборотно-сальдовий баланс»;
- № 350Д (щоденна) «Звіт про суми і процентні ставки за депозитами»;
- № 360 (місячна) «Звіт про зобов'язання за залученими коштами (класифікація за секторами економіки);
- № 363 (місячна) «Звіт про цінні папери, емітовані банком, та залишки коштів за іншою заборгованістю (класифікація за секторами економіки)»;
- № 381 (місячна) «Довідка про залучені кошти та їх залишки на кореспондентському рахунку»;
- № 631 (декадна) «Звіт про структуру активів та пасивів за строками».

2. Класифікація зобов'язань банку

Наступним етапом аналізу є вертикальний аналіз зобов'язань, або аналіз їх структури. Для зручності проведення аналізу зобов'язання банку класифікуються за різними ознаками, тобто залежно від вкладників, форми власності, строку і порядку повернення, за групами клієнтів, за ціною ресурсів тощо. На рис. 1 наведена схема класифікації зобов'язань, з якої видно, що всі зобов'язання банку можна розділити на дві групи: депозити та інші зобов'язання, такі як кредиторська заборгованість та цінні папери власного боргу. До особливих залучених коштів належить субординована заборгованість банку. За своєю природою такий вид ресурсів належить до зобов'язань, але при розрахунку суми регулятивного капіталу субординована заборгованість включається до його складу і вираховується із загальної суми зобов'язань.

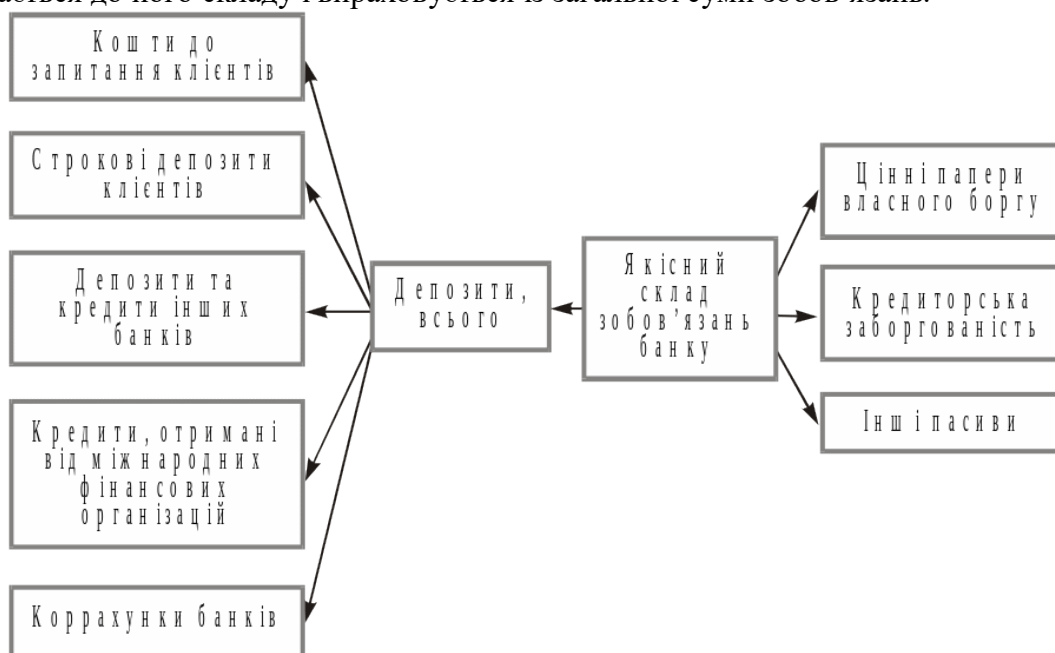

Рис. 1. Схема класифікації зобов'язань

банку за якісним складом

Оскільки частка депозитів у зобов'язаннях найбільша, то потрібно окремо проаналізувати їх структуру. Класифікацію депозитів банку за різними класифікаційними ознаками наведено на рис. 2.

За строками використання коштів рахунки поділяються на: депозити (вклади) до запитання та строкові депозити. У свою чергу, в структурі строкових депозитів виділяють: ультрастрокові (типу овернайт), короткострокові (до одного року) та довгострокові (більше одного року).

За категоріями вкладників депозити поділяються на: депозити банків; депозити за рахунок бюджетних коштів, депозити суб'єктів господарської діяльності; депозити фізичних осіб.

За формою грошового обігу можна виділити: депозити внесені готівкою та безготівкові депозити. При цьому депозити від фізичних осіб, як правило, залучаються готівкові, а від юридичних осіб — безготівкові.

За валютою, у якій номіновано депозит розрізняють: депозити у національній валюті та депозити в іноземній валюті. Останні підрозділяють на депозити у вільно конвертованій валюті та у невідільно конвертованій валюті.

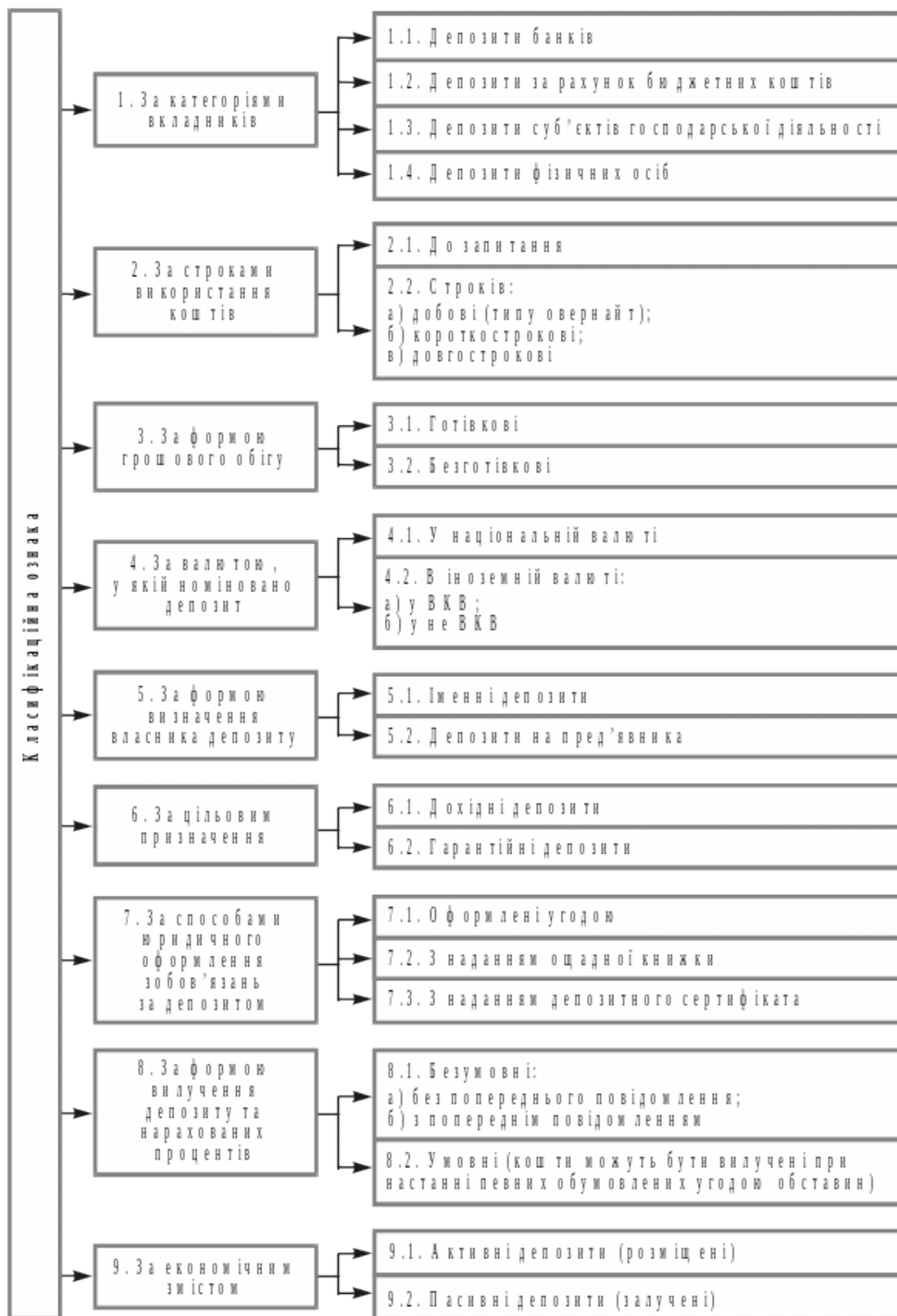

Рис. 2. Класифікація депозитів

Зрозуміло, що комерційні банки з останнім видом депозитів, як правило, намагаються не працювати.

За формою визначення власника депозиту виділяють іменні депозити та депозити на пред'явника. Так, наприклад, ощадні депозитні сертифікати на пред'явника емітуються без зазначення власника, а вимогу за ними уступають, просто вручаючи сертифікат без пред'явлення будь-якого документа. Ощадні сертифікати на пред'явника — визнаний засіб конфіденційного зберігання значних коштів у національній та іноземній валютах. Але якщо власник загубить його,

то втрачає вкладену суму так само безповоротно, як гаманець із готівкою. Іменні депозитні сертифікати в обіг не потрапляють і не продаються іншим особам (не підлягають відчуженню).

За цільовим призначенням депозити поділяються на: дохідні депозити та гарантійні депозити.

За способом юридичного оформлення зобов'язань виокремлюють: депозити, оформлені угодою, депозити з наданням ощадної книжки, депозити з наданням ощадного сертифіката.

За формою вилучення депозиту та нарахованих процентів розрізняють: безумовні депозити та умовні. Безумовні депозити бувають без попереднього повідомлення та з попереднім повідомленням. Умовні депозити можуть бути вилучені у разі настання певних обумовлених угодою обставин.

За економічним змістом та характером депозиту розрізняють: пасивні та активні депозити. Пасивні депозити виступають джерелом залучення банківських ресурсів. Активні депозити — засіб розміщення тимчасово вільних кредитних ресурсів. Значна частка активних депозитів у валюті балансу негативно характеризує ділову активність банку, який не в змозі ефективно розпоряджатися своїми кредитними ресурсами.

Згідно зі світовою практикою при аналізі структури за вартісною ознакою зобов'язань виділяють такі узагальнені групи:

- депозити до запитання (онкольні депозити);
- строкові депозити (включаючи вклади населення та боргові цінні папери);
- міжбанківський кредит;
- кредиторська заборгованість.

Ефективність формування ресурсної бази банку залежить від раціонального поєднання трьох чинників: стабільності (стійкості), вартості та строковості. Розглянемо переваги та недоліки окремих складових ресурсної бази за цією ознакою.

Депозити до запитання є найдешевшими залученими ресурсами серед платних ресурсів. Витратність цього виду ресурсів коливається в межах 1—2 % річних за залишками на рахунках клієнтів. До **депозитів до запитання (або онкольних депозитів)** відносять: залишки на поточних рахунках клієнтів; кошти місцевих бюджетів та позабюджетних фондів; кошти на коррахунках інших банків (рахунках «лоро»); кошти в розрахунках (невикористані залишки за акредитивами, лімітованими чековими книжками, кошти замовників на спеціальних рахунках, розрахунках по капітальних вкладеннях в цілому за об'єкт); вклади населення до запитання.

Депозити до запитання розміщують у банку на поточних рахунках клієнтів. Вони використовуються для поточних розрахунків власника рахунка з його партнерами. На вимогу клієнта кошти з поточного рахунка у будь-який час можуть вилучатися через видачу готівки, виконання платіжного доручення, сплати чеків або векселів. До вкладів до запитання прирівнюються вклади з попереднім повідомленням банку про намір зняти гроші з рахунка (за умови, що термін повідомлення не перевищує одного місяця).

Вклади до запитання є нестабільними, що обмежує можливість їх використання банком для кредитних та інвестиційних операцій, тому власникам поточних рахунків сплачується низький депозитний процент або не сплачується зовсім. В умовах відсутності (як правило) плати за депозити до запитання банки намагаються залучити клієнтів і стимулювати приріст поточних внесків за рахунок надання їм додаткових послуг та підвищення якості обслуговування. Це, зокрема, кредитування з поточного рахунка, пільги вкладникам в одержанні кредиту, використання зручних для клієнта форм розрахунків: застосування кредитних карток, чеків, розрахунково-консультативне обслуговування тощо.

Для покриття операційних витрат, пов'язаних з веденням поточних рахунків, банк стягує з клієнта комісійну винагороду. Комісія може утримуватись з депозитного процента. Деякі банки не стягують комісії з безпроцентних рахунків за умови зберігання на них стабільного залишку не нижче встановленого рівня. До депозитів до запитання можна віднести і кредитові залишки на контокорентних рахунках.

На цьому рахунку відбиваються всі операції банку з клієнтами, тобто видача позичок і здійснення платежів за дорученням клієнтів, а також надходження виручки від реалізації

продукції та інших грошових переказів на користь клієнта і на погашення позичок. Інакше кажучи, контокорентний рахунок — це активно-пасивний рахунок, що поєднує в собі ознаки поточного і позичкового. Кредитове сальдо за контокорентним рахунком означає, що клієнт має у своєму розпорядженні власні кошти, дебетове — що у клієнта виникла заборгованість перед банком за позичками.

Формою залучення банком вкладів до запитання є також поточний рахунок з овердрафтом. За режимом функціонування цей рахунок подібний до контокорентного. Проте, якщо останній відкривається надійним клієнтам, які активно кредитуються, при овердрафті таке позичання допускається від випадку до випадку, тобто має нерегулярний характер. Для цього рахунка характерний кредитовий залишок. Особовий рахунок з овердрафтом може відкриватися тільки у відносинах банку з юридичними особами. Отже, особовий рахунок з овердрафтом має ширшу сферу застосування.

Одним із видів депозитів до запитання є залишок коштів на кореспондентських рахунках, відкритих у даному банку іншими банками, який можна назвати міжбанківським депозитом.

Конкуренція на ринку кредитних ресурсів змушує комерційні банки шукати нові форми і способи залучення коштів. Значного поширення в банківській практиці набуло залучення коштів на рахунки, що обслуговуються за допомогою платіжних карток. За експертними оцінками операції з платіжними картками в Україні набувають все більшого поширення і зараз становлять 15—20 % загального обсягу розрахунків. За своїм характером такий рахунок вважається депозитом до запитання. В умовах обмеженості клієнтської бази даний вид залучення ресурсів є, безумовно, перспективним і потребує подальшого розвитку в банківській практиці.

Витрати на обслуговування поточних рахунків, як правило, найменші. Це найдешевший вид ресурсів. Збільшення частки даного компонента в ресурсній базі скорочує процентні витрати і знижує витратність ресурсів у цілому. Проте зміну залишків депозитів до запитання важко спрогнозувати, і цей вид ресурсів є найнестабільнішим елементом. Висока їх частка значно знижує ліквідність банку. Як свідчить практика, оптимальний рівень депозитів до запитання в ресурсній базі — до 30 %.

Строкові депозити — це грошові кошти, які розміщуються в банку на строго обумовлений термін і можуть зніматися після закінчення цього терміну або після попереднього повідомлення банку за встановлений період. Строкові депозити поділяються на депозити від юридичних та фізичних осіб (вклади населення). Банку вигідно залучати строкові депозити, бо вони стабільніші і дають змогу банкові розпоряджатися ними тривалий термін. Незважаючи на зростання процентних витрат, збільшення частки строкових депозитів у загальній сумі зобов'язань є позитивним моментом, оскільки вони є найстабільнішою частиною ресурсів. Саме вони дають змогу кредитувати на більш тривалі терміни, але в результаті за ними вищий процент. У зв'язку з тим, що на сьогодні вільних оборотних коштів у підприємств майже немає, у структурі строкових депозитів значною є частка вкладів населення (депозити фізичних осіб). Витрати на залучення вкладів населення дещо нижчі, тому вони є вирішальним елементом стабільних ресурсів банку.

Діюча банківська практика передбачає оформлення строкових вкладів на 1, 3, 6, 9, 12 місяців або триваліші строки. Така детальна градація стимулює вкладників до раціональної організації власних грошових коштів та розміщення їх на депозити, а також створює банкам умови для управління своєю ліквідністю.

Вилучення строкових вкладів відбувається переказуванням грошей на поточний рахунок або готівкою з каси банку. Строкові депозити є для банків кращим видом депозитів, оскільки вони стабільні і зручні в банківському плануванні. За ними сплачується високий депозитний процент, рівень якого диференціюється залежно від терміну, виду вкладу, періоду повідомлення про вилучення, загальної динаміки ставок грошового ринку та інших умов.

Однією з форм строкових вкладів є сертифікати. **Ощадний (депозитний) сертифікат** — це письмове підтвердження депонування банком грошових коштів, яке засвідчує право вкладника на одержання після закінчення встановленого строку суми депозиту і процентів за ним. Доходи за ним нараховуються у вигляді процентів на номінал, фіксованої премії чи виграшу

або як різниця між ціною розміщення та ціною погашення (сума дисконту) цінного папера. Депозитний сертифікат може використовуватись його власником як платіжний засіб і обертатися на фондовому ринку.

Комерційні банки можуть залучати вільні кошти юридичних і фізичних осіб за допомогою банківського векселя. Банківський вексель має депозитну природу, і цим він схожий на сертифікат. Проте, на відміну від сертифіката, банківський вексель може бути використаний його власником як платіжний засіб за товари і послуги, причому власник векселя може передавати його третій особі у формі індосаменту.

Ощадні вклади слугують власникам для накопичення грошових заощаджень. Власнику ощадного вкладу видається іменне посвідчення про внесок у формі ощадної книжки, в якій відбиваються всі операції на рахунку. Зняття грошей з ощадного рахунку здійснюється за попереднім повідомленням власника вкладу, отже, ощадні вклади передбачають тривале існування на рахунках стабільних залишків коштів, що використовуються в активних операціях.

Міжбанківський кредит — береться банком у разі термінової потреби в грошових коштах з метою вкладання у вигідні операції та для підтримання ліквідності. У цій групі ресурсів виділяють саме міжбанківські кредити та міжбанківські депозити. Міжбанківські кредити порівняно з міжбанківськими депозитами є дорожчими і коротшими за термінами залучення. Перевагою цього виду ресурсів є його висока мобільність, основним недоліком — відносно висока витратність. Специфічним видом ресурсів є кредити, отримані від НБУ. Їх джерелом є здебільшого емісія. Надання кредитів Національним банком іноді пов'язане з рефінансуванням, тобто комерційні банки спочатку надають позики своїм клієнтам за рахунок власних коштів, а потім НБУ компенсує (рефінансує) їх комерційному банку. НБУ є кредитором останньої інстанції для банків другого рівня.

До зобов'язань банку відносять також **кредиторську заборгованість** бюджету та позабюджетним фондам, заборгованість банку за господарськими операціями, заборгованість працівникам банку з заробітної плати та інші пасиви. Цей вид ресурсів належить до сталих пасивів банку і може бути використаний у крайніх випадках на дуже короткі терміни. За своєю вартістю кредиторська заборгованість є безкоштовним ресурсом. Тому збільшення тривалості її обороту — додаткове безкоштовне джерело фінансування банківської діяльності.

У процесі аналізу обсягу зобов'язань банку важлива як їх кількісна, так і якісна оцінка. Збільшення сум зобов'язань банку свідчить про зростання його депозитної бази. При цьому також необхідно проаналізувати їх якісну структуру.

3. Аналіз депозитів комерційного банку.

Зростання частки строкових депозитів (незважаючи на те, що це більш дорогий ресурс) позитивно впливає на ліквідність балансу та сприяє стійкості та надійності ресурсної бази.

Аналіз строкових депозитів проводиться за допомогою системи показників.

1. **Оборотність депозитних вкладень.** Цей показник характеризує кількість оборотів, що здійснюють депозитні вкладення за певний період, і розраховується за формулою:

$$N = \frac{\text{Оборот з видачі вкладів (дебетовий оборот)}}{\text{Середній залишок вкладів}}$$

2. **Тривалість одного обороту депозитних вкладень у днях (або середній термін зберігання вкладених коштів).** Для його розрахунку використовується формула:

$$t = \frac{\text{Середній залишок вкладів}}{\text{Оборот з видачі вкладів}} \cdot \text{Кількість днів у періоді}$$

Даний показник відбиває в динаміці стабільність вкладів, що дуже важливо для оцінювання вкладів як ресурсів короткострокового кредитування. Чим більший цей показник, тим стабільніша ресурсна база. Тобто позитивною вважається тенденція уповільнення оборотності депозитних вкладів.

3. **Рівень осідання депозитних вкладень:**

$$P_{\text{осід}} = \frac{\text{Залишок на кінець} - \text{Залишок на початок}}{\text{Оборот з надходження депозитів}}$$

Цей коефіцієнт повинен розраховуватися на кілька дат, щоб простежити загальну тенденцію (поведінку) вкладів. Розрахунок коефіцієнта тільки на дві звітні дати (за один період) може призвести до помилкового тлумачення реальних подій.

4. **Середній термін використання депозитів:**

$$t = \frac{\sum \text{Депозит } i\text{-й} \cdot \text{Строк використання депозиту}}{\sum \text{Депозитів}}$$

Показник характеризує середній «вік» депозитів.

5. **Коефіцієнт нестабільності депозитів:**

$$K_{\text{нест}} = \frac{\text{Сума достроково вилучених депозитів}}{\text{Загальна сума депозитів}}$$

Даний коефіцієнт характеризує рівень достроково вилучених строкових депозитів. Зниження середнього терміну використання депозитів у поєднанні зі значним коефіцієнтом нестабільності (більше 10 %) говорить про посилення нестабільності депозитної бази, що негативно впливає на ліквідність банку.

6. **Коефіцієнт використання депозитів:**

$$K_{\text{вик}} = \frac{\text{Середні залишки за кредитними вкладеннями}}{\text{Середні залишки за всіма залученими вкладеннями}}$$

Цей коефіцієнт показує, який процент від загального обсягу залучених ресурсів розміщений у кредити. Якщо коефіцієнт перевищує 75 %, то це свідчить про ризиковану агресивну кредитну політику банку. Якщо ж він менший 65 %, це свідчить про пасивну кредитну політику.

7. **Рівень диверсифікації депозитів:**

$$P_{\text{диверс.}} = \frac{\text{Сума великих депозитів}}{\text{Депозити, всього}}$$

Рівень диверсифікації депозитів визначається кількістю та питомою вагою великих депозитів, які збільшують ризик втрат та порушення ліквідності у випадку дострокового вилучення депозиту. Сума всіх великих депозитів не повинна перевищувати розмір капіталу банку. До великого депозиту належить депозит понад 10 % від розміру власного капіталу банку. Занадто високий рівень диверсифікації депозитів ускладнює управління депозитною базою. Оптимальним цей рівень вважається тоді, коли загальна сума великих депозитів не перевищує розміру капіталу банку.

8. **Відносна витратність депозитів:**

$$B = \frac{\text{Процентні витрати за депозитними вкладами}}{\text{Середні залишки депозитних вкладень}}$$

Цей показник показує, скільки банк витрачає коштів на кожну гривню залучених ресурсів у вигляді строкових депозитів. Фа-

ктично його значення дорівнює середньозваженій процентній ставці за депозитами. Для оцінювання вигідності даного виду ресурсів його необхідно порівнювати із витратністю інших залучених коштів та дохідністю кредитних вкладень.

Банки повинні мати свою стратегію підтримання стійкості депозитів. Важливими елементами такої стратегії є підвищення якості обслуговування клієнтів, стабільність процента, щоб клієнти залишалися вірними банку в період кризових ситуацій.

Кошти, що залучаються комерційними банками як депозити строком до одного року, можуть у певних економічних межах використовуватися не тільки для видачі короткострокових позик, а й для надання їх на більш тривалий строк. Для того щоб установити межу, в рамках якої можливе спрямування короткострокових ресурсів на середньо- і довгострокове кредитування, банками розраховується коефіцієнт трансформації короткострокових позик у довгострокові за такою формулою:

$$K_T = \left(1 - \frac{D_o}{K_o}\right) \cdot 100 \quad \%;$$

де K_T — коефіцієнт трансформації;

D_o — дебетовий оборот з видачі короткострокових позик строком до одного року;

K_o — кредитовий оборот з надходження коштів на депозитні рахунки строком до одного року.

Збільшення тривалості депозитних вкладень дає змогу банкам вкладати ці ресурси в більш довгі кредити і сприяє підвищенню ліквідності банку.

Умовне вивільнення або умовне залучення коштів з обороту внаслідок зміни швидкості оборотності депозитів розраховується за формулою:

$$\Delta B(\Delta Z) = (t^1 - t^0) \cdot O^0 \text{1 дн.}$$

де t^1, t^0 — тривалість одного депозитного обороту в днях відповідно у звітному та базисному періодах;

O^0 1дн. — одnodенний оборот депозитів (дебетовий) по поверненню;

ΔB — умовне вивільнення ресурсів;

ΔZ — умовне залучення ресурсів.

Унаслідок уповільнення оборотності депозитних вкладень у банку відбувається умовне вивільнення ресурсів.

Процентні витрати за депозитами залежать від двох факторів: обсягу залучених строкових депозитів та середньої процентної ставки за депозитами (середньої витратності строкових депозитів).

Факторний аналіз зміни процентних витрат банку за депозитами строковими проводиться за такою факторною моделлю:

$$W = Q \cdot B,$$

де W — процентні витрати;

Q — обсяг залучених депозитів;

B — відносна вартість депозитів.

Важливою складовою ресурсної бази банку є залишки коштів на поточних рахунках клієнтів та на коррахунках інших банків, тобто депозити до запитання. Аналіз залишків коштів на рахунках клієнтів з позиції ліквідності балансу здійснюється на основі даних про їх частку в загальній сумі зобов'язань. Значна питома вага депозитів до запитання негативно відбивається на стані ліквідності банку: по-перше, погіршується співвідношення ліквідних активів та зобов'язань до запитання, яке характеризує поточну ліквідність; по-друге, знижується стабільність ресурсної бази банку. Проте збільшення частки депозитів до запитання в загальних зобов'язаннях зменшує відносну вартість ресурсної бази в цілому.

Поліпшення ліквідності може бути досягнуто через зміну структури залучених та позичених коштів, збільшення питомої ваги строкових депозитів можливим переоформленням стабільної частини залишків коштів на рахунках до запитання у строкові депозити, залучення значної кількості невеликих клієнтів, за рахунками яких не буває великої амплітуди коливань по залишках.

Для аналізу депозитів до запитання використовуються, фактично, такі самі показники, як і при аналізі строкових депозитів:

1. **Оборотність коштів на поточних рахунках клієнтів.** Цей показник відбиває кількість оборотів, що здійснюють онкольні депозити за певний період і розраховується за формулою:

$$N = \frac{\text{Оборот з видачі коштів з поточних рахунків клієнтів (дебетовий оборот)}}{\text{Середній залишок коштів на поточних рахунках клієнтів}};$$

2. Тривалість одного обороту онкольних депозитів у днях (або середній термін утримання коштів на поточних рахунках). Для його розрахунку використовується формула:

$$t = \frac{\text{Середній залишок коштів на поточних рахунках клієнтів}}{\text{Оборот з видачі коштів (дебетовий оборот)}} \times \text{Кількість днів у періоді};$$

Чим більший цей показник, тим стабільніша ресурсна база.

3. Рівень осідання коштів на поточних рахунках:

$$P_{\text{осід}} = \frac{\text{Залишок на кінець} - \text{Залишок на початок}}{\text{Оборот з надходження коштів}};$$

4. Коефіцієнт нестабільності депозитів:

$$K_{\text{нест}} = \frac{\text{Середнє абсолютне відхилення залишків на поточних рахунках від їх середньої величини}}{\text{Середній залишок на поточних рахунках в аналізованому періоді}}$$

Відхилення від середнього залишку на величину коефіцієнта нестабільності визначає мінімальні та максимальні межі стабільного залишку на поточних рахунках. Чим нижчий коефіцієнт нестабільності, тим вищий мінімальний стабільний залишок, який може бути переоформлений на депозитний рахунок. Такі розрахунки потрібно робити, як за всіма залишками на рахунках клієнтів, так і за окремими рахунками з метою визначення стабільних залишків у окремих клієнтів (щоб проводити з ними роботу щодо відкриття депозитних рахунків). Якщо коливання на рахунках окремих клієнтів значні, а по загальній сумі рахунків вони невеликі, то ресурсну базу можна вважати стабільною. Якщо підприємство постійно підтримує залишок на поточних рахунках у певних межах, воно може отримувати пільги під час розрахунково-касового обслуговування.

Практика показує, що значна частка коштів, які надходять на поточні рахунки клієнтів банку, залишається без руху протягом тривалого строку. Банки зацікавлені в залученні цих коштів на строкові депозити для зміцнення стабільної депозитної бази. Тому банки за допомогою такої методики можуть допомогти клієнтам у визначенні частки коштів від планового виторгу, що осідає на поточному рахунку, яка без шкоди для підприємства може бути розміщена на строковий депозитний рахунок:

$$Ч_{\text{сд}} = N_{\text{пл}} \cdot \frac{Z_{\text{ср}}}{N_{\text{факт}}} \cdot 100 \%$$

де $Ч_{\text{сд}}$ — частка коштів від планової виручки, що може бути розміщена на строковий депозитний рахунок;

$Z_{\text{ср}}$ — середній залишок коштів на поточному рахунку за відповідний період минулого року;

$N_{\text{факт}}$ — фактичні надходження на поточний рахунок (фактична реалізація за відповідний період минулого року);

$N_{\text{пл}}$ — очікувані надходження на поточний рахунок підприємства (план з реалізацією).

Оцінюючи стабільність ресурсів банку, важливо проаналізувати коефіцієнти нестабільності депозитів до запитання. Практика свідчить, що у разі збільшення кількості клієнтів, що обслуговуються в банку, та збільшення частки малих клієнтів, коефіцієнт стабільності залишків на поточних рахунках підвищується за рахунок зменшення амплітуди коливань на цих рахунках. За теорією ймовірності, одночасного впливу коштів на всіх рахунках не може бути. Вплив коштів з рахунку одного невеликого клієнта компенсується припливом коштів на рахунок іншого клієнта. Тому на банківських рахунках у цілому завжди має місце постійний залишок. Якщо банк має стабільні залишки за депозитами до запитання, він може використовувати ці ресурси для кредитування, при цьому витрати за ними будуть мінімальними.

Для визначення суми стабільного залишку на поточних рахунках розраховують коефіцієнт нестабільності (стабільності).

Для аналізу розвитку клієнтської бази використовуються такі коефіцієнти:

- коефіцієнт плинності клієнтів;
- коефіцієнт залучення клієнтів;
- коефіцієнт закріплення клієнтів;
- коефіцієнт постійності клієнтів.

Коефіцієнт плинності клієнтів розраховується за такою формулою:

$$K_{пл} = \frac{\text{Кількість закритих рахунків за період}}{\text{Середня кількість рахунків клієнтів}}$$

Коефіцієнт постійності клієнтів розраховується за формулою:

$$K_{пост} = 1 - K_{пл}$$

Коефіцієнт залучення клієнтів розраховується за формулою:

$$K_z = \frac{\text{Кількість відкритих рахунків за період}}{\text{Середня кількість рахунків}}$$

Коефіцієнт розширення клієнтської бази розраховується за формулою:

$$K_p = \frac{\text{Кількість відкритих рахунків} - \text{Кількість закритих рахунків}}{\text{Середня кількість рахунків}}$$

4. Аналіз використання міжбанківського кредиту у формуванні ресурсів банку

У сучасних умовах економічного розвитку країни, коли залучення строкових депозитів ускладнюється внаслідок дефіциту власних оборотних коштів підприємств та високих темпів інфляції, зростає значення міжбанківських кредитів під час формування ресурсної бази банків. Основною перевагою цього виду ресурсів є висока мобільність цих коштів, головним недоліком — їх відносно висока вартість. Усе це обумовлює необхідність розроблення методики аналізу цих операцій, яка дала б змогу ефективніше управляти пасивними та активними операціями з міжбанківського кредитування.

Міжбанківський ринок — частина ринку позикових капіталів, де тимчасово вільні грошові ресурси кредитних установ залучаються та розміщуються банками між собою.

Учасниками міжбанківського ринку кредитних ресурсів є Національний банк України, його регіональне управління, комерційні банки, їх філії та відділення. Розміщувати й купувати кредитні ресурси на міжбанківському ринку кредитних ресурсів банкові вигідно передусім з двох причин:

- комерційні банки на відміну від суб'єктів господарської діяльності, вирізняються вищою надійністю;
- процентна ставка за міжбанківськими кредитами, як правило, нижча від ставки за кредитами суб'єктам економіки.

Міжбанківські кредити за складом поділяються на взаємні кредити між комерційними банками та кредитування НБУ комерційних банків. У загальній структурі міжбанківських кредитів переважають взаємні кредити комерційних банків (80—85%), проте з розвитком банківської системи частка кредитів НБУ зростатиме.

Розрізняють міжбанківські активні та пасивні кредитні операції: ринок міжбанківських депозитів та ринок міжбанківських кредитів. Міжбанківський депозит — це депозит одного банку в іншому. Міжбанківський кредит є основним джерелом запозичених коштів комерційного банку і слугує для підтримки кредитного потенціалу, поточної ліквідності банку або забезпечення рентабельного вкладення коштів. Міжбанківський кредит має короткостроковий характер, вирізняється оперативністю надання коштів та вищими порівняно з депозитами процентними ставками. Він здійснюється в рамках кореспондентських відносин банків і є дорожчим порівняно з іншими джерелами кредитування ресурсом (потенціалом) банку.

Суб'єктами міжбанківського кредиту є міжбанківські об'єднання, комерційні банки або інші кредитні інститути, фінансові компанії та Національний банк України. Ці суб'єкти можуть одночасно бути і в ролі кредитора, і в ролі позичальника. Специфіка міжбанківського кредиту визначається тим, що кошти використовуються не для власних господарських потреб банку, а для надання кредиту клієнтам. Тому МБК є формою купівлі-продажу кредитних ресурсів.

Для оперативного залучення необхідних додаткових коштів комерційні банки використовують можливості міжбанківського ринку ресурсів, на якому здійснюється продаж грошових коштів, мобілізованих іншими кредитними установами.

Міжбанківський кредит — це оперативне за способом залучення коштів, але дороге джерело ресурсів банку. Причини продажу одним комерційним банком іншому банківських ресурсів різноманітні: відсутність належного попиту і вигідного розміщення ресурсів серед своїх клієнтів; необхідність встановлення тісніших взаємовідносин між банками; прибутковість цієї операції.

Міжбанківські кредити використовуються: для оперативного регулювання ліквідності балансу банку; для надання кредитів вигідним позичальникам.

Метою аналізу міжбанківських кредитів є визначення:

- залежності діяльності комерційного банку від міжбанківських кредитів;
- доцільності залучення міжбанківських кредитів;
- ефективності використання міжбанківських кредитів.

Міжбанківський кредит має такі **форми**:

- міжбанківські позики на основі кредитного договору і на основі генеральної угоди та співробітництва на ринку міжбанківського кредиту;
- залишки коштів на кореспондентських рахунках, заброньовані на термін під узгоджений банківський процент (оформляється кредитною угодою);
- платіжний кредит у формі овердрафта за кореспондентським рахунком (оформляється договором про встановлення кореспондентських відносин, або спеціальним договором про овердрафт);
- централізовані кредити, що надаються для підтримки певних галузей народного господарства через комерційні банки. Вони найменш вигідні для комерційного банку, тому що маржа по них регулюється НБУ;
- переоблік та Perezастава цінних паперів у НБУ;
- централізовані кредити, що розподіляються на аукціонній основі.

Основна частина міжбанківських договорів має терміновий характер, але деяка їх частина укладається в безстроковій формі. Це передбачає надання міжбанківського кредиту на мінімальний термін, встановлений договором, після закінчення якого кредит переходить у безстроковий, тобто може бути стягнений банком у будь-який час за попереднім повідомленням. За будь-якої форми договору процентна ставка встановлюється виходячи з рівня, що склався на ринку в день його підписання.

Важливе місце в джерелах кредитних ресурсів комерційного банку посідають кредити НБУ, які надаються банкам у порядку рефінансування. Кредитні ресурси надаються, як правило, на цілі короткострокового кредитування за дотримання комерційним банком економічних нормативів та резервних вимог.

Рефінансування — це процес здійснення банком активних операцій (кредитних вкладень) за рахунок позик, отриманих у інших банках. Операції з рефінансування є міжбанківськими кредитними операціями, що реалізуються комерційними банками для мобілізації грошових ресурсів. Плата за продані кредитні ресурси встановлюється на основі офіційної ставки НБУ з рефінансування.

Існує певна залежність ставки МБК від ставки рефінансування НБУ. Ставка НБУ є нижньою межею можливих коливань ставки міжбанківського кредиту. Динаміка ставки рефінансування пов'язана з рівнем інфляції в країні, динамікою курсу гривні відносно долара США. У результаті зміни ставки рефінансування змінюється і ставка МБК, збільшуючись чи зменшуючись в окремі періоди.

Під час аналізу ступеня залежності комерційного банку від МБК розраховуються відносні показники — коефіцієнти рефінансування. Необхідно мати на увазі, що відносно високий ступінь залежності комерційних банків від позик, отриманих в інших банках, знижує їх прибутковість, тому що депозити клієнтів дешевше банківських кредитів

Характеристика використання МБК починається з аналізу зміни питомої ваги МБК у загальних зобов'язаннях банку за певний період та в загальному обсязі балансу. Для цього використовуються такі коефіцієнти:

1. Питома вага МБК від загального обсягу зобов'язань банку:

$$K_1 = \frac{\text{МБК отримані}}{\text{Зобов'язання, всього}}$$

Оптимальне значення цього коефіцієнта має бути 0,25—0,40.

Даний коефіцієнт характеризує ступінь мінімізації ризику стійкості ресурсної бази або її витратності. Значення коефіцієнта 0,25 забезпечує мінімізацію витрат. Значення коефіцієнта 0,40 забезпечує мінімізацію ризику стійкості.

2. Питома вага МБК, отриманих у валюті балансу, тобто в усіх джерелах:

$$K_2 = \frac{\text{МБК отримані}}{\text{Валюта балансу}}$$

Оптимальне значення даного коефіцієнта має бути 0,2—0,35.

Додатково може розраховуватись коефіцієнт відношення МБК до статутного капіталу.

$$K_3 = \frac{\text{МБК отримані}}{\text{Статутний капітал}}$$

Значення даного коефіцієнта не повинне перевищувати 6 разів статутний капітал, або 600 %.

Висока питома вага МБК, отриманих у банківських ресурсах, свідчить про те, що в банку існують великі резерви підвищення рівня доходності банківських операцій. Крім того, зростаюча залежність від великих міжбанківських кредитів не може бути охарактеризована позитивно, оскільки диверсифікація ресурсів, що залучаються, змінює ліквідність банку, а міжбанківський кредит не сприяє диверсифікації. Рекомендований рівень частки МБК у ресурсній базі банку — 20—25 %.

Проте в сучасних умовах, коли залучення строкових депозитів підприємств ускладнено внаслідок високих темпів зростання інфляції, багато банків вимушені збільшувати частку цього виду ресурсів до 40 % і більше.

Після визначення місця міжбанківських кредитів у загальних джерелах фінансування банківської діяльності необхідно проаналізувати структуру міжбанківських кредитів і депозитів.

Аналіз міжбанківських кредитів передбачає порівняння обсягів пасивних операцій із залучення міжбанківських кредитів та активних операцій, пов'язаних з їх розміщенням. Для цього використовується такий коефіцієнт:

$$K_4 = \frac{\text{МБК отримані}}{\text{МБК надані}} \leq 1$$

Під час аналітичної інтерпретації цього коефіцієнта необхідно враховувати, що перевищення обсягу кредитів наданих над кредитами отриманими вважається позитивним явищем і розцінюється як ефективне розміщення ресурсів.

Рівень надання та отримання міжбанківських кредитів Національним банком зараз не регулюється. Проте коефіцієнти отриманих та наданих кредитів можуть орієнтовно використовуватись банками для оцінювання рівня та масштабів міжбанківського кредитування. До них відносять:

Коефіцієнт отримання МБК ($K_{\text{отрМБК}}$):

$$K_{\text{отрМБК}} = \frac{\text{МБК}_0 + \text{ЦК}}{K} \cdot 100 \%,$$

де МБК_0 — загальна сума отриманих банком міжбанківських позик, у тому числі депозитів;

ЦК — загальна сума залучених централізованих коштів;

К — капітал банку.

Орієнтовне значення цього коефіцієнта — 300 %.

Коефіцієнт надання міжбанківських позик ($K_{\text{над}}$):

$$K_{\text{над}} = \frac{\text{МБК}_{\text{н}}}{K} \cdot 100 \%,$$

де $\text{МБК}_{\text{н}}$ — загальна сума наданих комерційним банком міжбанківських позик;

Орієнтовне значення цього коефіцієнта — 200 %.

Щоб визначити обґрунтованість залучення міжбанківських кредитів, необхідно зіставити вартість залучених коштів на міжбанківському ринку з вартістю розміщених (наданих) міжбанківських кредитів. Якщо кошти мобілізуються за вищою ціною, ніж витрачаються, то таке залучення коштів неефективне. Але якщо ресурси реалізуються за вищою ціною та прискореними термінами, то це принositиме банку певний прибуток.

Слід зазначити, що оцінка співвідношення отриманих та наданих міжбанківських кредитів за обсягами та терміновістю не зовсім коректна, оскільки залучені міжбанківські ресурси можуть використовуватись для кредитування клієнтів, проведення операцій з цінними паперами, валютою тощо. Джерелом надання міжбанківських кредитів можуть бути депозитні та інші операції, а не тільки міжбанківський кредит.

Ефективність залучення міжбанківських кредитів залежить і від форми отриманих міжбанківських кредитних ресурсів, вартості ресурсів і термінів. Аналіз включає в себе також визначення вартості окремих видів залучених централізованих кредитів, у тому числі кредити з рефінансування та ломбардні кредити НБУ, кредити, що розподіляються на аукціонній основі.

Як зазначалось вище, аналіз міжбанківських кредитів, передбачає порівняння активних та пасивних оборотів. Після аналізу пасивних міжбанківських кредитів переходять до аналізу активних (наданих) міжбанківських кредитів.

Контроль повернення міжбанківських кредитів здійснюється за допомогою показника, що характеризує частку прострочених міжбанківських кредитів у загальній їх сумі ($\text{Ч}_{\text{простр.МБК}}$). В окремих випадках цей коефіцієнт повинен включати також і пролонговані МБК. Його розрахунок здійснюється за формулою:

$$\text{Ч}_{\text{простр.МБК}} = \frac{\text{МБК прострочені}}{\text{МБК надані, всього}}$$

Ефективність використання міжбанківських кредитів можна оцінити за коефіцієнтом дохідності наданих кредитів ($\text{Д}_{\text{МБК}}$) за певний період часу, і розраховується за формулою:

$$\text{Д}_{\text{МБК}} = \frac{\text{Доходи за наданими МБК}}{\text{Середні залишки наданих МБК}}$$

Значення даного показника необхідно зіставити з загальною дохідністю активних операцій:

$$\text{Д}_{\text{заг}} = \frac{\text{Загальні доходи банку}}{\text{Середні залишки доходних активів}}$$

Таке зіставлення буде коректним, якщо сума наданих міжбанківських кредитів буде меншою за суму залучених міжбанківських кредитів. Якщо дохідність міжбанківських кредитів перевищує загальну дохідність активних операцій банку, це вважається позитивним явищем.

Найважливішою проблемою зниження кредитного ризику на міжбанківському ринку є проблема вибору надійного банку-партнера. Сьогодні банки досить неоднозначно підходять до оцінки кредитного ризику на міжбанківському ринку. Можна виділити кілька основних підходів, які використовуються банками під час оцінювання можливості розміщення вільних грошових ресурсів у тому чи іншому банку.

Так, частина українських банків, які належать до великих з погляду розміру капіталу, використовують жорстку обмежувальну політику щодо своїх партнерів. Один раз на місяць (або частіше у разі необхідності), аналітики банку проводять аналіз фінансового стану банків, які є постійними партнерами на ринку, або всіх банків, з метою оцінювання як кожного банку окремо,

так і стану банківської системи в цілому. Оцінка фінансового стану банку зводиться до встановлення певних обмежень кредитування стосовно банку-партнера та встановлення для нього так званого ліміту кредитування.

Лімітом кредитування називається загальна сума коштів, яку банк може надати своєму банку-партнеру у вигляді кредиту без забезпечення.

На наш погляд, коректнішим та ефективнішим є підхід, коли аналізується взагалі якомога більша кількість банків. Це дає можливість уникнути тих ситуацій, коли несподівано виникає потреба в укладанні певної кредитної угоди з банком, який не є постійним партнером. У таких випадках у банку будуть часто виникати ситуації, коли він втрачатиме певний дохід унаслідок неможливості укладання певних угод. Аналіз усієї банківської системи дає більш глибоке та об'єктивне уявлення про її функціонування в цілому і дає змогу докладніше з'ясувати проблеми, які існують на сьогодні у банках, та збільшує ймовірність уникнення можливих фінансових криз на міжбанківських ринках.

Ефективність лімітування міжбанківського кредиту насамперед залежить від обраної методики аналізу фінансового стану банку-позичальника. Проблема дистанційного фінансового аналізу банків полягає в обмеженості фінансової інформації, яка обумовлена комерційною таємницею, та у відсутності єдиних підходів до методики проведення такого аналізу.

Завершальним етапом аналізу міжбанківських кредитів є обґрунтування ефективності та доцільності використання цього виду ресурсів. Для оцінювання доцільності залучення міжбанківських кредитів насамперед необхідно зіставити вартість залучених міжбанківських ресурсів і вартість коштів на поточних та інших рахунках, депозитних вкладах, коштів у розрахунках, вартість операцій з цінними паперами.

Вартість ресурсів визначається у процентах і розраховується за формулою:

$$\text{Вартість ресурсів} = \frac{\text{Витратина придбання ресурсів}}{\text{Середньорічні залишки}} \cdot 100 \%$$

Для оцінювання обґрунтованості залучення міжбанківських кредитів також важливо зіставити вартість залучених коштів на міжбанківському ринку з вартістю розміщених коштів. Якщо ці кошти банку мобілізуються за вищою ціною, ніж витрачаються, то таке залучення коштів неефективне. Але якщо ресурси реалізуються за вищою ціною і скороченими строками, то це приноситиме банку певний дохід.

Для ресурсного регулювання банки щоденно складають розрахунковий платіжний баланс, на підставі якого зіставляються подальше надходження коштів і суми належних до виконання зобов'язань. У випадку негативного сальдо платіжного балансу необхідно залучити додаткові кредитні ресурси (це може бути і міжбанківський кредит); у разі позитивного сальдо залишок може бути запропонований для реалізації на міжбанківському ринку.

5. Аналіз ефективності формування та використання банківських ресурсів

В умовах становлення фінансового ринку в Україні, реструктуризації банківської системи, комерційні банки повинні здійснювати зважену реалістичну стратегію подальшого розвитку, адаптованого до вимог ринку. Вибір оптимального шляху формування ресурсної бази, який враховуватиме адекватну економічну ситуацію і сприятиме надійному розв'язанню дилеми «прибутковість-ліквідність», є одним з основних завдань комерційного банку.

Для оцінювання ефективності та повноти використання банком своїх зобов'язань застосовуються такі показники:

- ступінь використання платних пасивів;
- ступінь використання сукупних зобов'язань.

Аналіз наведених показників здійснюється у динаміці, а також порівнюючи фактичні показники з їх нормативними значеннями. Для розрахунку впливу факторів на показники ефективності використання зобов'язань банку використовується спосіб ланцюгових підстановок.

Ступінь використання платних пасивів банку визначається за такою формулою:

$$K_{\text{вик.рес}} = \frac{\text{Дохідні активи}}{\text{Платні пасиви}}$$

Як показує практика, норматив використання платних пасивів має становити не менше 90 %.

Для оптимальної діяльності комерційного банку необхідне ефективне використання не тільки платних ресурсів, а й усіх сукупних зобов'язань. Ефективність використання сукупних зобов'язань визначають за такою формулою:

$$K_{\text{вик.зоб}} = \frac{\text{Дохідні активи}}{\text{Сукупні зобов'язання}}$$

Вважається, що банк ефективно використовує в господарському обороті сукупні зобов'язання, якщо наведений показник буде не менше 75—80 %.

Відносна вартість (витратність) ресурсів визначається у відсотках і розраховується за формулою:

$$V_{\text{рес}} = \frac{\text{Витрати на залучення кожного виду ресурсів}}{\text{Середньорічні залишки ресурсів}}$$

Аналіз зазначених показників буде доцільним у тих випадках, коли сума наданих міжбанківських кредитів буде меншою суми отриманих міжбанківських кредитів.

Оптимізація ресурсної бази банку повинна здійснюватись за допомогою прийомів лінійного програмування. Причому за основу оптимізації повинні братися два такі критерії: витратність та стабільність ресурсів.

Оптимальною буде така структура ресурсів, коли за наявних умов забезпечуватиметься максимальна стабільність ресурсної бази за її мінімальної відносної вартості.

У процесі формування оптимальної ресурсної бази банку насамперед необхідно визначити пріоритети окремих видів ресурсів, для чого здійснюється структурний аналіз ресурсної бази банку.

Ефективність оптимізації забезпечуватиметься тільки за умови врахування всіх наявних обмежень на ресурси та можливостей їх залучення.

Аналізуючи обсяг зобов'язань банку, важливо дати їх як кількісну, так і якісну оцінку. Збільшення сум зобов'язань банку свідчить про зростання депозитної бази банку. При цьому також необхідно проаналізувати їх якісну структуру.

Чим вища частка зобов'язань перед клієнтами банку (підприємств та організацій) на довгостроковій основі, тим вища стабільна частина ресурсів комерційного банку, що позитивно впливає на його ліквідність і зменшує його залежність від міжбанківських позик. Проте строкові депозити є дорожчими, що негативно впливає на рентабельність та прибутковість роботи банку, водночас збільшення частки (понад 30 %) банківських позик підвищує ризик незбалансованої ліквідності, оскільки посилюється залежність банку від зовнішніх джерел фінансування. Варто зазначити, що через дефіцит вільних коштів у суб'єктів господарювання частка МБК у структурі зобов'язань досягає 40—50 %.

Висока частка залишків на рахунках клієнтів знижує стабільність ресурсної бази банку, збільшує потребу у високоліквідних активах, спонукає банк до посилення трансформації частини короткострокових ресурсів у більш довгострокові вкладення і цим загострює проблему ліквідності.

Спеціалізований банк

Спеціалізований банк (Specialized Bank) — **банк**, крім ощадного, який набуває статусу спеціалізованого у випадку, якщо понад 50% його активів є активами одного типу, пов'язані з іпотекою, інвестиційною та кліринговою діяльністю:

1. для інвестиційного банку – це емісія та розміщення цінних паперів, що здійснюються за рахунок коштів приватних інвесторів;
2. для іпотечного банку – активи, розміщені під заставу землі чи нерухомого майна;
3. для розрахункового (клірингового) банку – активи, розміщені на клірингових рахунках.

Статус ощадного банк набуває у разі, якщо понад 50% його пасивів є вкладками фізичних осіб.

Для спеціалізованих та уповноважених банків, що спеціалізуються на здійсненні однієї або кількох банківських операцій, або залучають **кошти** фізичних осіб для довгострокового кредитування будівництва житла, у зв'язку із концентрацією ризиків встановлюються спеціальні (підвищені) значення економічних нормативів. Метою встановлення підвищених значень нормативів є забезпечення вищого порівняно з універсальними банками, рівня адекватності регулятивного капіталу, рівня ліквідності та запобігання надмірному переключенню банками ризиків на своїх кредиторів.

Для **спеціалізованих ощадних банків** встановлені спеціальні значення таких економічних нормативів:

1. норматив миттєвої ліквідності (Н4) – не менше 30%;
2. норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) у розмірі не більше:
  - 20% – для банків, які мають обсяг негативно класифікованих активів не більше 10% загальної суми кредитного портфеля, дебіторської заборгованості, портфеля цінних паперів та коштів, розміщених на кореспондентських рахунках, відкритих в інших банках (відповідна група активів);
  - 15% – для банків, які мають обсяг негативно класифікованих активів від 10 до 20% від відповідної групи активів;
  - 10% – для банків, які мають обсяг негативно класифікованих активів від 20 до 30% відсотків від відповідної групи активів;
  - 5% — для банків, які мають обсяг негативно класифікованих активів понад 30% від відповідної групи активів, або якщо формування резервів під активні операції здійснено не в повному обсязі;
3. норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9) – не більше 2%;
4. норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н10) – у розмірі не більше:
  - 20% – для банків, які мають обсяг негативно класифікованих активів менше 7% від відповідної групи активів;
  - 10% – для банків, які мають обсяг негативно класифікованих активів від 7 до 10% від відповідної групи активів.

Якщо обсяг негативно класифікованих активів **банку** становить понад 10% відповідної групи активів, то банк не має права збільшувати обсяг операцій із інсайдерами **банку**. Укладати нові договори або продовжувати термін чинних з такими особами до моменту зниження обсягу негативно класифікованих активів нижче 10% заборонено.

Для **спеціалізованих іпотечних банків** встановлені спеціальні значення таких економічних нормативів:

1. норматив миттєвої ліквідності (Н4) – не менше 30%;
2. нормативу максимального розміру кредитного ризику одного контрагента (Н7) — трохи більше 5%;
3. норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9), – не більше 2%;
4. нормативу максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поруок, наданих інсайдерам (Н10) – не більше 20%.

Для **спеціалізованих розрахункових (клірингових) банків** встановлені спеціальні значення таких економічних нормативів:

1. норматив адекватності регулятивного капіталу (Н2) – не менше 20%;
2. норматив співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (Н3) – не менше 12%;
3. норматив миттєвої ліквідності (Н4) – не менше 90%;
4. норматив великих кредитних ризиків (Н8) – трохи більше 100%;
5. норматив загальної суми інвестування (Н12) – не більше 10% та обмеження вкладень у статутні фонди бірж, позабіржових та торгових систем, депозитаріїв та установ, що здійснюють кліринг та розрахунки на біржовому та позабіржовому ринках. При цьому показник вкладів фізичних осіб повинен бути не більше ніж 5% регулятивного капіталу банку, а надання та отримання кредитів на міжбанківському ринку не повинно перевищувати 100% регулятивного капіталу банку.

Для **спеціалізованих інвестиційних банків** встановлені такі спеціальні значення економічних нормативів:

1. норматив адекватності регулятивного капіталу (Н2) – не менше 20%;
2. норматив співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (Н3) – не менше 12%;
3. норматив загальної суми інвестування (Н12) – трохи більше 90%. Залучення вкладів фізичних осіб має перевищувати 5% регулятивного капіталу банку.

Нормативні значення інших економічних нормативів для спеціалізованих та уповноважених банків, які залучають [кошти](#) фізичних осіб на фінансування житлового будівництва, встановлюються тому ж рівні, що й універсальних банків.

Залежно від виду спеціалізації зазначених спеціалізованих та уповноважених банків, які залучають кошти фізичних осіб для фінансування житлового будівництва та рівня їхнього капіталу з метою забезпечення фінансової стійкості банків Національний банк може висувати додаткові вимоги.

Залучення вкладів фізичних осіб спеціалізованими банками, крім спеціалізованих ощадних банків, неспроможна становити понад 5% регулятивного капіталу банку.